

Oosterse Bespiegelingen voor een Wereldstad aan de Maas

*Jan Michiel Otto*¹

Voordracht op een bijeenkomst over 'Geloof en politiek' georganiseerd door het Rotterdamse Platform Levensbeschouwingen en Religies in het kader van de Rotterdamse stadsdialogen,
Town Hall, World Trade Centre Rotterdam, 30 november 2009

Geachte wethouder Grashoff en dagvoorzitter mevrouw Van Bijsterveld, geachte dames en heren,

In tientallen landen en in duizenden steden ter wereld staat de relatie tussen politiek, recht en islam geregeld ter discussie. Niet elke dag natuurlijk, want meestal heeft men andere zorgen over onder meer werk, gezondheid, scholing, veiligheid en gezelligheid. Veel problemen van mensen, van een stad, een samenleving hebben niet direct iets met geloof, met de islam te maken.

Maar lastige aspecten van die relatie tussen politiek, bestuur, recht, en islam blijven op veel plaatsen zo nu en dan de kop op steken: van Ankara tot Amsterdam, van Bandung tot Bazel, van Rabat tot Rotterdam. Burgers en bestuurders worden overal geconfronteerd met dezelfde kwesties: Hoe zich te beveiligen tegen extremisten die in naam van de islam aanslagen willen plegen? Hoe te voorkomen dat er een klimaat ontstaat dat extremisme voeding geeft? De vraag of islamitische politieke partijen moeten worden toegestaan. Of bouwvergunningen voor gebedshuizen met of zonder minaretten, wel of niet verleend moeten worden. Hoofddoekjes, *niqabs* en *burqa's*, toelaten of verbieden? Toezicht op islamitisch onderwijs? Inrichten van gebedsruimtes in publieke gebouwen? Bescherming van vrouwen tegen ongelijke behandeling? Optreden tegen eremoorden en vrouwenbesnijdenis, ook al lijken deze niet echt op de islam te zijn gebaseerd?

Dergelijke kwesties bij elkaar hebben, elders en hier, het potentieel van een veenbrand. Ondergronds smeulend veen kan leiden tot een uitslaande brand. Sommigen mensen houden van vuur, en porren het op. Sommige heethoofden, onder de moslims, menen dat terugkeer naar de klassieke sharia voor alles de oplossing is, en zij willen die oplossing zelfs opdringen. Andere heethoofden, onder westerse politici, menen dat islam de oorzaak is van alle problemen in ons land. Een nuchtere beschouwer die de moslimwereld kent, ziet al snel dat geen van beide juist is.

Wel is er de laatste tijd veel gebeurd in de wereld waardoor honderden miljoenen mensen de verhouding tussen de islam en het Westen zijn gaan zien in een context van onveiligheid, conflict en geweld. De grote aanslagen, conflicten en oorlogen, ik

---

¹ Hoogleraar recht en bestuur in ontwikkelingslanden, Van Vollenhoven Instituut, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden

hoef ze niet te herhalen. Ook in Nederland treedt tegenwoordig bij velen bij het horen van het woord moslim alarmfase 1 in, bij het woord islam alarmfase 2, en bij het woord sharia alarmfase 3. Bij alarmfase 3 hoort een sfeer van angst voor de sharia. Maar weten we waarvoor we bang zijn, en waarom? Of rennen we rond door een rokerige mist die het zicht op de werkelijkheid wegneemt.

Mijn eerste stelling vandaag is dat het vinden van redelijke oplossingen voor de problemen die ik eerder noemde wordt belemmerd door de sfeer van alarm en nervositeit. Mijn tweede stelling is dat die alarmsfeer afneemt wanneer men een vollediger beeld heeft, mede gebaseerd op kennis van wat er in de moslimwereld zelf aan de hand is, hoe de meeste moslims daar omgaan met de sharia en met mensenrechten, en voor welke dilemma's ze staan. Mijn derde stelling is dat die kennis, in het belang van een goede ontwikkeling van onze samenleving, moet worden verzameld en verspreid. Ik wil daaraan vandaag graag een bijdrage proberen te leveren. Vanwege de tijd zal ik met zevenmijlslaarzen door de geschiedenis stappen en over de wereld springen.

We beginnen vier eeuwen terug. De Tachtigjarige Oorlog, zoals de reeks bevrijdingsopstanden van de protestante Nederlanden tegen het katholieke Spanje, wordt genoemd, is een essentiële ontwikkelingsfase van ons land geweest. Een oorlog als ons grote moment van '*nation-building*'. Maar wie denkt dat alle Hollandse protestanten hecht verenigd waren door hun ene geloof, vergist zich. Steeds weer kregen gematigden het te verduren van fanatieke puriteinen. Johan van Oldebarnevelt, de gematigde en gerespecteerde Rotterdamse stadspensionaris die opklom tot hoogste ambtenaar van de republiek, werd door de puriteinse groep rond Prins Maurits aangeklaagd en op het schavot geëxecuteerd. Geloof was politiek, en strijd was er niet alleen tussen godsdiensten maar ook binnen godsdiensten. We zullen straks zien dat dit in de Islam niet anders is.

Als Nederland de 19^e eeuw binnentreedt, is het zelf nog in veel opzichten een ontwikkelingsland: geplaagd door ziekte, armoede en ongeletterdheid. Terwijl ons land onder Koning Willem I zijn trekvaarten en spoorwegen krijgt, worden in Rotterdam onder burgemeester Joost van Vollenhoven de eerste grote havens aangelegd, en de spoorbruggen over de Nieuwe Maas en de Koningshaven en de Willemsbrug. Rotterdam is in ontwikkeling, en heeft niet te klagen over de kwaliteiten van zijn bruggenbouwers.

Een sterke basis van de welvaart in Europa is gelegd door de handel overzee met Azië. Vanaf 1600 spelen handelscompagnieën als de Britse East India Company en onze VOC hierin een grote rol. In 1800 gaat de VOC echter ten onder aan wanbeleid en corruptie, en komt haar territorium, het overwegend islamitische Oost-Indië, onder bestuur van de Nederlandse staat.

Hier in West-Europa staat het politieke leven vanaf 1848 in het teken van democratisering – inmiddels met scheiding van kerk en staat. Maar in de koloniën, in Brits-India en Nederlands-Indië, willen de Europeanen daar niet aan. Je zou met ideeën over democratie onder de inlanders een Paard van Troje kunnen binnenhalen. Neen, daar in de Oost willen wij geen hervormingen, maar slechts de bestaande orde handhaven, opstanden bedwingen, en investeerders de ruimte geven. Zo vooral leerde de moslimwereld destijds het Westen kennen.

Ik neem u nu even mee naar het jaar 1882, ruim 125 jaar geleden. De Britse en Nederlandse koloniale rijken naderen hun hoogtepunt. Maar het nationalisme begint wel op te komen daar in het Midden-Oosten en Azië. In de Soedan woedt in 1882 een opstand onder leiding van een Mahdi; dat is een Verlosser, die volgens sommige islamitische stromingen aan het einde der tijden verschijnt. Eigenlijk kent de islam dan al meer dan duizend jaar fundamentalisten die het bestaande gezag van de moslimvorsten willen omverwerpen. Hun boodschap luidt altijd hetzelfde, nl: 'Het land gaat ten onder aan misstanden, aan zedeloosheid en corruptie onder de rijken, aan onrecht en onderdrukking van de armen. Dat komt, aldus de boodschap, omdat de regering de wetten van God niet naleeft. Wij zullen de regering verdrijven, en orde, welvaart en rechtvaardigheid brengen, op basis van God's wet, de sharia.' Zoals de meeste extremisten moest ook de Mahdi in de Soedan het onderspit delven.

We blijven nog even in 1882. In Egypte breekt een grote opstand uit van Egyptische militairen tegen de Britse bezetters. Welke positie kiest de islamitische geestelijkheid in Egypte? De vooraanstaande schriftgeleerde Mohammed Abduh meent dat de invloed van het Westen alleen kan worden ingedamd als de islam zelf van binnen uit wordt gemoderniseerd, vooral om de positie van de vrouw te verbeteren. Abduh en anderen ontwikkelen met succes nieuwe interpretaties van de sharia. Modernisten in vele andere moslimlanden zullen dit initiatief overnemen.

We zijn nog steeds in 1882. De Nederlandse koloniale regering in Batavia stelt een wet op de sharierechtbanken vast, de zgn. Priesterraden-Ordonnantie. Men wil de sharierechtbanken, die nu eenmaal bestaan, formaliseren, en ze bepaalde bevoegdheden geven in zaken van huwelijksrecht, ze aan bepaalde eisen onderwerpen, en opnemen in het rechtssysteem. Deze opzet zal later door de Indonesische staat worden overgenomen.

We belanden in de 20^e eeuw. In 1901 begint de Ethische Politiek, Nederland wil de bevolking in zijn koloniën bewust vooruit helpen. In Leiden wordt mr. Cornelis van Vollenhoven benoemd tot hoogleraar in het adatrecht. Hij heeft ontdekt dat Indonesiërs, ook al zijn het moslims, helemaal niet volgens de pure, klassieke, sharia leven zoals men tot dan toe veronderstelde. Het geheel van levende gewoonten en, al dan niet religieus geïnspireerde, normen, noemt hij adatrecht. De koloniale regering neemt dit rechtsidee over, en de rechtspraak past het toe.

In de jaren '20, na de gruwelijke Eerste Wereldoorlog, wordt in het Midden-Oosten het Ottomaanse rijk ontmanteld, nieuwe staten komen op, nieuwe regeringsleiders beginnen grote experimenten met secularisatie: Atatürk in Turkije, Mohammed Reza Sjah in Perzië en koning Amanullah van Afghanistan, zij willen de sluier en de polygamie afschaffen, ontnemen de geestelijkheid hun machtspositie, en zetten hoog in op versnelde modernisering en staatsburgerschap. Zal het hen lukken?

De Tweede Wereldoorlog verandert de wereld, het land en de stad. Het bombardement op Rotterdam van 14 mei 1940 ontnemt deze stad zijn oude hart, en dwingt Nederland tot capitulatie. 'Verzet' wordt een eretitel, aanslagen tegen de bezetter zijn heldendaden, en het recht van de staat is niet langer de hoogste norm. De Holocaust vormt een inktzwarte bladzijde in het geschiedenisboek, en legt de gewelddadige kant van de 'Westerse beschaving' voor eeuwig vast.

Als in 1945 de oorlog voorbij is roepen de koloniën in Azië hun onafhankelijkheid uit. Indië verloren, rampspoed geboren, jammeren de zwartkijkers hier. Maar ze zullen ongelijk krijgen. Indonesië gaat zijn eigen weg, en Nederland werkt zich, gesteund door Amerikaanse ontwikkelingshulp, de Marshallgelden, naar een ongekende economische groei, en daarna, in de jaren '70 en '80, naar een vrije, open en democratische samenleving, met welvaart en toegenomen kansen voor iedereen.

Intussen hopen ook de ontwikkelingslanden op zo'n snelle transformatie. Hun ontwikkelingsbeleid volgt eerst een socialistisch model: hogere productie, hervreiding, veel onderwijs en gezondheidszorg. De meeste van deze landen zijn echter een bonte mengeling van etnische groepen, met sterke tradities en geloof. Eerst moeten zij samen een moderne natie vormen. Ontwikkeling blijkt dus uit twee elementen te bestaan, *nation-building* en sociaal-economische vooruitgang. Om beide te realiseren regeren de nieuwe leiders vaak met harde hand. Zij beschouwen godsdienst, gewoonten, en oude traditionele elites vaak als belemmerend en achterlijk. Met nieuwe uniforme wetten proberen de nieuwe elites, de lijn van modernisering en secularisatie door te zetten, en zo nationale eenheid te bewerkstelligen. Maar er is veel weerstand. In Indonesië bijvoorbeeld pleegt de extremistische verzetsbeweging Darul Islam talloze aanslagen op de gematigde leiders. Alleen met militair ingrijpen en inlichtingenwerk krijgt Indonesië hen onder controle. Ook elders in de moslimwereld blijken de jonge staten zich wel te handhaven tegenover separatistisch en fundamentalistisch geweld, maar ze hebben daarvoor wel hun tanden en klauwen nodig. Mensenrechten worden op grote schaal geschonden. Intussen blijkt in de loop van de jaren '60 en '70 dat de gehoopte economische vooruitgang in de meeste ontwikkelingslanden nog is uitgebleven.

Teleurgesteld grijpen velen terug op oude waarden. In 1979 komt dit bijvoorbeeld dramatisch tot uiting in de islamitische revolutie in Iran. De Sjah moet het land uitvluchten. Een schriftgeleerde, Khomeini neemt de leiding en voert de sharia in. De harde modernisering onder de Sjah heeft gewerkt als een boemerang. Het volk omarmt de verloren traditie, het oude geloof weer. In buurland Pakistan pleegt generaal Zia-ul-Haq hetzelfde jaar een staatsgreep. Ook hij kondigt direct islamitische strafwetgeving af, in de hoop het volk achter zich te krijgen. Enkele jaren later doet generaal Numeiri in Soedan hetzelfde. Al deze islamitische revoluties verrassen het Westen. Het Midden-Oosten was een goede markt voor ons geworden. Op 22 mei 1959 hadden koningin Juliana, prins Bernhard, de sjah van Perzië en Cornelis Verolme nog op de kade in Rotterdam gestaan om de Perzische tanker Mohammed Reza Sjah te water te laten. Terwijl het Westen schrikt, vinden allerlei islamitische groeperingen in de moslimwereld hierdoor een nieuw elan.

In de jaren '80 en '90 wordt de islam steeds zichtbaarder, zowel in de Moslimwereld als in Europa met zijn vele arbeidsmigranten uit Turkije, Marokko en Algerije en vluchtelingen uit Iran, Irak en Afghanistan. Ook nemen radicale moslimgroepen vaker hun toevlucht tot geweld. Zo wordt in 1981 de Egyptische president Sadat bij een aanslag gedood. Na de val van de Muur in 1989 vindt de gedachte van een grote tegenstelling tussen 'de Islam' en 'het Westen' (Huntington's *Clash of Civilisations*) steeds meer aanhang. De angst voor de politieke islam en een enorme verbreiding van de sharia slaat in het Westen toe, zeker na de grote aanslagen in New York op 11 september 2001, in Madrid en Londen, en bij ons op Theo van Gogh.

Hoeveel reden is er nu voor alarmfase 3 op dit punt? Hoe is het eigenlijk vandaag de dag gesteld met de verhouding tussen sharia en de nationale rechtsstaat in de moslimwereld?

Actueel onderzoek² van ons instituut in twaalf moslimlanden laat het volgende beeld zien:

De spanning tussen staat en godsdienst, die in alle moslimlanden bestaat, heeft inmiddels geleid tot sterk verschillende uitkomsten per land. Wij onderscheiden drie categorieën. In enkele moslimlanden bestaat er een grote invloed van de godsdienst op de staat. Het soennitische Saoedi-Arabië en het sjiietische Iran zijn de belangrijkste voorbeelden. Zij hebben overigens elk een heel verschillende achtergrond, en een groot wantrouwen jegens elkaar. In enkele andere moslimlanden, zoals Turkije, heeft de staat systematisch de godsdienst uit het nationale recht verwijderd en een seculier staatsmodel ingevoerd, met staatscontrole op de godsdienst om extremisme te voorkomen. In verreweg de meeste moslimlanden heeft de staat wel de overhand, maar accepteert enige invloed van de godsdienst op beleid en recht, beperkt tot slechts enkele rechtsgebieden. Ministeries van Justitie en van Godsdienstzaken zien er dikwijls op toe dat deze invloed binnen de grenzen van nationaal beleid en recht blijft.

In de meeste moslimlanden zijn grote verschillen in hoe men staat tegenover de verhouding tussen islam, beleid en recht. De grote tweedeling is die tussen gematigden en puriteinen. Puriteinen schrijven absolute gehoorzaamheid aan de door God gestelde regels voor, en kennen weinig waarde toe aan de beoordeling van mensen zelf over de rechtvaardigheid van die regels. Gematigden zien hun geloof eerder als algemene inspiratiebron bij de menselijke zoektocht naar het goede en rechtvaardige. Voor hen is de menselijke interpretatie en beoordeling van wat in een gegeven context van plaats en tijd rechtvaardig is, juist cruciaal. Als je de verschillende groepen nader bestudeert, zul je in het algemeen meer groepen herkennen op een breed religieus-ideologisch spectrum. Je treft allereerst (1) de secularisten, die elke bemoeienis van de godsdienst met staat en recht afwijzen; dan heb je (2) de liberalen of modernisten, die de invloed van de islam van een vrije, moderne interpretatie willen voorzien: met democratie, mensenrechten, gelijkwaardigheid van man en vrouw, en zonder lijfstraffen. Verder heb je (3) traditionelen of conservatieven die niet per se strikt in de geloofsleer zijn maar juist hechten aan de lokale tradities waarin ze zijn grootgebracht, en die in theologisch opzicht vaak omstreden zijn. Vaak zijn het plattelanders die niet houden van godsdienstfanatisme, of leden van soefibroederschappen. Orthodoxen (4) zijn strikt in de klassieke geloofsleer; politieke ambities hoeven zij niet te hebben. Wanneer zij die wel hebben, spreekt men vaak van (5) islamisten. Zo komen we dan tenslotte bij (6) radicalen en de revolutionaire groepen die streven naar machtsovername, sommigen zelfs met aanslagen en ander geweld. Deze laatsten worden in de moslimwereld

---

² Otto, J.M. (2006), *Sharia en nationaal recht. Rechtssystemen in moslimlanden tussen traditie, politiek en rechtsstaat*, WRR-verkenningen, 11, Amsterdam: Amsterdam University Press.

Otto, J.M., Dekker, A.J. & Van Soest-Zuurdeeg, L. (Eds.) (2006)

Sharia en nationaal recht in twaalf moslimlanden. Amsterdam: Amsterdam University Press. (In 2010 zal een vertaling in het Engels van dit boek verschijnen bij Leiden University Press)

doorgaans te vuur en te zwaard bestreden door de regering, gesteund wordt door de meeste andere groepen uit het spectrum.

Een zevende groep, die ik bewust niet heb genoemd, zijn atheïsten. Terwijl die anno 2009 in Nederland vaak van zich doen spreken, spelen zij in de moslimwereld nauwelijks een rol. Wie zoals de Iraanse advocate en nobelprijswinnaar Shirin Ebadi, met succes wil opkomen voor de mensenrechten, hanteert daarvoor vaak islamitisch jargon.

In de grondwetten van sommige grote moslimlanden zoals Indonesië en Turkije is geen plaats voor de islam. Indonesië heeft zich na de val van Suharto in 1998 volstrekt gecommitteerd aan democratie en mensenrechten. Maar in de meeste moslimlanden is nogal wat te doen over de plaats van de islam in de grondwet. Puriteinen willen daarin de 'islamitische staat' en 'de sharia' erkend zien, en soms is hen dat gelukt. Wat heeft dat voor gevolgen? In feite herkennen we in de meeste van die grondwetten allereerst de trekken van een democratische rechtsstaat met machtenscheiding, waarin de grondwet zelf het juridisch fundament vormt. Diezelfde grondwet noemt echter ook vaak de beginselen van de islam als hoogste norm, en de sharia als grondslag of toetssteen van het recht. Dat lijkt inconsistent maar hoeft het niet te zijn. Politiek is dergelijke symboolwetgeving als compromis voorlopig kennelijk onvermijdelijk. Een voorbeeld: in Egypte, de grootste moslimstaat in het Midden-Oosten is in 1980, een jaar na de Iraanse revolutie, in de grondwet bepaald dat ook daar het recht moet zijn gebaseerd op de sharia. En wat gebeurde er toen: ging men lijfstraffen en steniging invoeren in het strafrecht? Niets daarvan, het strafrecht bleef hetzelfde wetboek, evenals het onze gebaseerd op het Franse model. Op het gebied van het familierecht zou de wetgeving van Egypte zelfs liberaler worden. Grondwetten kennen dus vaak een abstracte tweeslachtigheid die bij nadere uitwerking nog alle kanten kan opgaan. Dezer dagen maakte Hizbullah in Libanon overigens bekend dat ze het streven naar een 'islamitische staat' opgeeft: opnieuw een besluit met hoge symboolwaarde!

Wat staat ons het meest tegen van de sharia? Vaak wordt gezegd dat in de islam overspel wordt bestraft met steniging, en diefstal met amputatie. Maar is dat wel zo? Van de twaalf moslimlanden die wij op dit punt onderzochten, heeft de helft strafrecht waarin deze straffen helemaal niet voorkomen. Marokko, Turkije, Egypte, Indonesië kennen dit bijvoorbeeld niet. In de meeste van de zes landen die wel straffen van steniging en amputatie kennen, worden deze straffen zeer zelden uitgesproken. In landen als Soedan en Nigeria zijn in de jaren direct na de invoering van de islamitische strafwetgeving (1984, resp. 2000) wel amputaties uitgevoerd, maar sindsdien gelukkig al vele jaren niet meer. In het door geweld geteisterde Pakistan staat sinds 1979 de stenigingstraf in het wetboek, maar nog nimmer is deze straf in Pakistan op grond van een rechterlijk vonnis voltrokken. De meerderheid in het parlement, de overheid en de hogere rechters moeten hier niets van hebben. Ook in de stad Aceh is sinds de invoering van de zweepslagen als straf voor overspel na enkele openbare geselingen sinds februari 2007 geen enkele geselingstraf meer gevorderd door het openbaar ministerie. Het lijkt een internationale trend dat veel landen enigszins met die symboolwetgeving in hun maag zitten. Saudi-Arabië is de grote uitzondering; verder is ook het Iraanse regime repressief en hardvochtig, maar zelfs daar is wel een moratorium op lijfstraffen afgekondigd.

Vaak wordt gezegd dat in de islam vrouwen een minderwaardige positie hebben, omdat ze zonder meer kunnen worden verstoten, omdat er polygamie bestaat waarin mannen vier vrouwen mogen hebben, omdat vrouwen maar de helft erven van mannen. Het Turkse recht doet hier so-wie-so niet aan mee. Maar van de meeste van de 12 landen die wij op dit punt onderzochten, ontwikkelt het familierecht zich langzaam maar zeker toch in een meer vrouwvriendelijke richting, waarin de rechter een vrouw kan beschermen tegen willekeur van de man. Met de nieuwe huwelijkswetten van Egypte (2000) en Marokko (2004) geven de liberalen, modernisten en feministen in de moslimwereld duidelijke signalen af. Ook voor vrouwen in Pakistan is echtscheiding de laatste decennia eenvoudiger geworden. Lokale onderzoeksprojecten naar erfrecht in het grootste moslimland, Indonesië, laten zien dat in allerlei gevallen de klassieke islamitische erfrechtregel niet wordt nageleefd, zodat dochters en zonen gelijkelijk in een erfenis delen, naar behoefte. Maar vergis u niet: in vrijwel alle ontwikkelingslanden, ook de moslimlanden, zijn patriarchale structuren nog erg dominant, en de strijd is dan ook nog lang niet gewonnen. In veel landen in Afrika en in Centraal- en Zuid-Azië, zoals Afghanistan en Pakistan, is de positie van vrouwen onder het heersende tribale gewoonterecht trouwens nog veel slechter dan onder de sharia.

De conclusie van ons onderzoek: rol en positie van de sharia liggen ook in de moslimwereld bepaald niet vast, en er zijn veel verschillen. Op veel terreinen speelt de sharia überhaupt geen rol. Daar waar de sharia wel belangrijk wordt geacht, zien we dat er niet een vaststaande sharia is: oude interpretaties van de sharia kunnen veelal worden bediscussieerd en vervangen door nieuwe. Vrouwen bevechten ook daar een betere rechtspositie - gelukkig ook met successen -, de afschuw van wrede lijfstraffen is ook daar aanzienlijk, en democratie wordt ook daar een betere staatsvorm geacht dan theocratie. Hoewel er ook voorbeelden zijn van radicalisering en regressie (Somalië), al met al hebben de gematigden hun greep op beleid en recht niet verloren. Al leveren felle acties van puriteinen nog altijd meer krantenkoppen dan de moeizame compromissen van gematigden. Hoe dit zij, ook in de moslimwereld gaat het moderniseringsproces toch wel door. Dankzij de bovengenoemde ontwikkelingen hoeven islam en rechtsstaat niet langer onverenigbaar te zijn, en ontstaat er een redelijke gesprekbasis tussen voorstanders van de rechtsstaat en religieuze gemeenschappen.

Maakt deze kennis over geschiedenis en hedendaagse ontwikkelingen in de moslimwereld (voor sommigen van u misschien Verwegistan) het nu voor ons in West-Europa eenvoudiger om de aanwas van moslims hier op een goede manier te verwerken?

Uiteraard moeten onze problemen hier in Nederland en Rotterdam door ons zelf worden opgelost. Maar daarvoor moeten wij elkaar en elkaars achtergronden wel enigszins kennen en begrijpen. Rechtse populistten stellen 'de islam' en 'de sharia' voortdurend voor als: onveranderlijk, achterlijk, ondemocratisch. Kennis van ontwikkelingen in de moslimwereld laat zien dat dit beeld niet klopt, dat er veel meer diversiteit en beweging in zit. Dat geeft een basis van vertrouwen in het uiteindelijke aanpassingsvermogen van mensen en levensbeschouwingen aan nieuwe situaties.

De geschiedenis is ook een pleidooi voor gematigdheid en pragmatisme. Ideale oplossingen blijken niet te bestaan. Wie denkt dat hij als jihadi de staat kan overnemen, komt bedrogen uit; en wie denkt dat de islam wel zal verdwijnen, ook.

De geschiedenis laat nog meer zien. Wanneer de politiek zoals onder de Sjah in Iran, mensen dwingt hun geloof op te geven, of gelovigen wegzet als achterlijk, dan kan dat vroeg of laat leiden tot radicalisering en zelfs revolutie, vooral als het economisch slecht gaat.

Modernisering, zo blijkt in de meeste moslimlanden, vereist niet per se afschaffing van de sharia, het kan ook door nieuwe interpretaties van de sharia. Bij ons in Nederland is invoering van de sharia – in welke betekenis dan ook - overigens niet aan de orde. Er is hier dan ook geen reden voor alarmfase 3, ook al laten sommigen de alarmbellen nu en dan hard rinkelen.

De laatste les die altijd en overal lijkt op te gaan, en waarschijnlijk ook in Rotterdam, slaat op wat ‘ontwikkeling’ inhoudt. Dit begrip is niet alleen voor ontwikkelingslanden van belang, ook hier in Nederland gaan gemeenschapsvorming (‘nation-building’) en sociaal-economische vooruitgang hand in hand. Het één is nu eenmaal erg moeilijk zonder het ander. Ook in deze wereldstad aan de Maas zal de sociaal-economische ontwikkeling beter gaan als Rotterdammers elkaar beter verstaan, en werkelijk wensen samen te leven. Samen er wat van maken, dat smaakt immers altijd en overal naar meer!